

ADALÉKOK UNGVÁRNÉMETI TÓTH LÁSZLÓ BIOGRÁFIÁJÁHOZ

Ungvárnémeti Tóth László¹ 1788. február 17-én Borsod megyében, Kistokajon született.² Apja, Tóth János³ egy elszegényedett, Ung megyében honos nemes családból származott, nagyapja, Tóth Sámuel pedig Zemplén megyében, Helmecezen lakott.⁴ A poeta vélhetően írói névként, ősei iránti tisztelete okán választotta az Ungvárnémeti előtagot. Édesapja református prédikátor volt a községben,⁵ korábban pedig, még a költő születése előtt, egy közeli településen, Kisgyőrben teljesített lelkészi szolgálatot, melyre vonatkozóan a református egyházközség anyakönyvi kivonataiban több érdekes adalék is olvas-

¹ Névalakját kortársai többféle formában használták: **Ungvár-Németi Tóth László** (Kazinczy Kölcseynek, KAZINCZY Ferencz *Levelezése*, az MTA Irodalomtörténeti Bizottsága megbízásából kiad. VÁCZY János, Bp., Akadémiai, 1901, XI, 280; a továbbiakban: *KazLev.*); **Tóth László** (Kölcsey Kazinczynek, *KazLev.* XI, 310); **Ungvárnémeti Tóth László** (Sárközy István Kazinczynek, *KazLev.* XIV, 453); **Ungvár Németi** (Kazinczy Döbrenteinnek, *KazLev.* XVIII, 6). Ungvárnémeti életében megjelent közleményeiben a következő alakokban ingadozik nevének leírása: **UNGVÁR-NÉMETI TÓTH László** (*Versei*, Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1816; *Gyász-tisztelet Hermine császári főhercegnének...*, Pesten, Trattner Tamás János betűivel, 1817; *Óda Herminához: A Pythiai Tizedik Hymnus mértékén*, HaszMul, 1817/II/25, 195–198); **UNGHVÁRI TÓTH László** (*Athénai Tyrtaeusnak a Messeniak ellen hadakozó Lacedaemon Poeta-vezérének hadra serkentő versei például az Elégiára, Görögből*, HaszMul, 1817/II/52, 412); **UNGVÁRNÉMETI TÓTH László** (*Görög versei, Magyar tolmácsolattal*, Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1818; *Piis manibus Francisci Györy*, Viennae, die 20 Maii anni 1819); **UNGVÁR NÉMETI TÓTH László** (*Hippokratés esküvése*, HaszMul, 1818/I, 231); **UNGHVÁR NÉMETI TÓTH László** (*Sappho éneke Küprishez*, HaszMul, 1818/II/4, 25); **TÓTH László** (*Örömeinek a' Parisi arany Sasnak a' nemzeti Muzeuumban béavatásakor*, h. n., é. n.).

² Lásd a kistokaji református egyház születési, házassági és halotti anyakönyve: 1772–1852. évig (Kistokaj, Hunyadi János u. 1.). Az anyakönyv oldalai számozatlanok, Ungvárnémeti születési adatai az MDCCLXXXVIII-as évszám alatt szerepelnek. Ebben az esztendőben a községben 17 gyermek született. A bejegyzéshez Falucskai Ilonának, a község református lekipásztorának segítségével fértünk hozzá. A poeta születési adatait Kazinczynek két alkalommal is megírja: „Míg ezt vehetnéd is, jelenthetem, hogy születésem napja esik 1788dik esztendőben Februárnak 17dik napjára.” (*KazLev.* XVII, 128), „...én Borsod V. Megyében Kis tokajban, 1788dik esztendő második havának 17dikén születtem” (*KazLev.* XVII, 144). Az anyakönyv nem hiteles másolata a legfontosabb személyi adatok megjelölésével szerepel az MTA Kézirattárának Kazinczy-hagyatékában, amely a levelezési anyagok közt az Ungvárnémeti nemességét bizonyító iratokat tartalmazza: MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4-r. 30. számú iratcsomó: *Acta ad Processum Nobilitatem Ladislai Tóth spectantia*.

³ A kistokaji születési anyakönyv Tóth János prédikátort jelöli László édesapjaként.

⁴ Az erre vonatkozó adatokat lásd ugyancsak: MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4-r. 30. számú iratcsomó: *Acta ad Processum Nobilitatem Ladislai Tóth spectantia*.

⁵ A Borsod megye korabeli birtokait feldolgozó statisztikai táblázatban Tóth János, kistokaji lelkész fölülje papi birtokként szerepel: *Magyarország történeti helységnévtára: Borsod megye (1773–1808)*, szerk. BARSZ János, Bp.–Miskolc, 1991, 203.

ható.⁶ Apját egyébként nagyon korán, négy esztendő korában vesztette el.⁷ A költő édesanyja, Nagy Erzsébet⁸ Miskolcon élő csizmadiák leszármazottja volt,⁹ egyetlen testvére, Sándor pedig egy esztendővel volt fiatalabb nála.¹⁰

Kistokaj nemesi szülöttjei a Bordás, Kelemen, Szalánczky, Ráczevey, Bereczkey, Négyesy és Faragó családok¹¹ voltak a 18. század végén, s e birtokosok közül kerültek ki a két Tóth-fió keresztszülei is: Lászlót Nemes Négyesy Sámuel és neje, Csáji Anna asszony, öccsét, Sándort pedig Nemes Faragó János és felesége, Oláh Zsuzsanna tartotta a keresztvíz alá.¹² A község nagyságára és fejlettségére vonatkozóan jól használhatóak a II. József-féle népszámlálás (1784–1788) adatai, melyeket éppen Ungvárnémeti születése előtt rögzítettek. E statisztikák szerint akkoriban a település 103 házában 502 fő lakott. Vallási eloszlását tekintve a falu meglehetősen egységesnek látszott, ugyanis 457 fő reformátust és 45 fő római katolikust tartottak számon. A gazdasági adatok szerinti felmérés – mely során a területek nagyságát hektárban adták meg – a következő eredményt mutatta: a faluban szántó 345, szőlő 51, kert-rét-legelő 1119, erdő 3 volt.¹³

Rákóczy Géza, a költő életművét feldolgozó első monográfia szerzője azt állítja, hogy az édesapja, a jól tájékozott, tudós lelkész alapozta meg fia műveltségét, a klasszikus nyelvekben való jártasságát.¹⁴ Mindez azért tűnik elfogadhatatlan tételnek, mert a kisgyermek négyévesen már árva, s vélhetően ezt megelőzően komolyabb atyai okításon nem eshetett át. Ungvárnémeti szülőhelyén, a protestáns felekezetű elemiben kezdte meg négyéves alapfokú tanulmányait, ahol a korabeli falusi iskolák oktatási normája szerint olvasást, írást, számolást és vallástant tanult.¹⁵ Később az anyai nagyszülők lakhelyén, Miskolcon, abban a helyi református felekezetű gimnáziumban folytatta iskoláit, amely a

⁶ A hiányos, számozatlan és rendkívül nehezen olvasható anyakönyvben négy helyen találtunk használható bejegyzést: fennmaradt az 1784-ben és 1786-ban általa keresztelt gyermekek listája, az 1785-ben házassodottak lajstroma, továbbá az 1788-as távozásáról egy adat. *A kishonti református egyház születési, házassági és halotti anyakönyve: 1750–1789. évig* (Kishont, Református Egyház). Az anyakönyvhöz Irlanda Sándorné lelképásztor segítségével fértünk hozzá.

⁷ Lásd *A kistokaji református egyház születési, házassági és halotti anyakönyve: 1772–1852. évig*, Anno 1792. Az adat Károlyi Amy kézírásával is fennmaradt, melyet újra felidéz: KOVÁCS Sándor Iván, *Weöres Sándor és Ungvárnémeti Tóth László*, Új Holnap, 1996. március, 4.

⁸ A kistokaji születési anyakönyvben László édesanyjaként Nagy Erzsébet szerepel: „Szüleknek nevek Tóth János Predik. és felesége Nagy Erzsébet”.

⁹ Az életrajz legalapvetőbb személyi adatainak rövid összefoglalója egyébként a magyar és görög kötet Weöres Sándorhoz került összefűzött példányában Kazinczy Ferenc unokaöccsének, Kazinczy Gábornak a kézírásával szerepel. Idézi KOVÁCS, *i. m.*, 3–4.

¹⁰ Lásd *A kistokaji református egyház születési, házassági és halotti anyakönyve: 1772–1852. évig*, 1789. febr. 20. Az anyakönyv későbbi bejegyzése szerint a fiú kilenc esztendő korában, 1798-ban halt meg.

¹¹ *Borsod Vármegye: Borsod, Gömör és Kishont K. E. E. vármegyék*, szerk. CSIKVÁRI Antal, kiad. a Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Miskolc, 1839.

¹² Születési anyakönyveik: MDCCLXXXVIII. február 17., MDCCLXXXIX. február 20.

¹³ BARSÍ, *i. m.*, 46–47.

¹⁴ RÁKÓCZY Géza, *Ungvárnémeti Tóth László élete és irodalmi munkássága*, Sopron, 1892, 5.

¹⁵ A falusi és a városi elemi iskolák működésére vonatkozóan: BAJKÓ Mátyás, *Kollégiumi iskolakultúránk a felvilágosodás idején és a reformkorban*, Bp., Akadémiai, 1976, 27–29. A községben ma működő általános iskola igazgatója a korabeli tanulói anyakönyvek sorsára vonatkozóan nem tudott információt nyújtani.

19. század elején a protestáns iskoláztatás egyik fontos központjának számított. A borsodi líceum a Sárospataki Református Kollégium körül fokozatosan kiépült ún. partikuláris iskolák hálózatának volt része, s e partikulák minden esetben szorosan függtek az anyaintézményüktől, annak szerkezeti-szervezeti felépítését adaptálták, továbbá szinte változtatás nélkül vették át korabeli tanterveiket. A pataki anyaintézmény és az iskola-hálózat szoros szakmai kapcsolatának adatait Benda Kálmán gyűjtötte fel.¹⁶

Ungvárnémeti Tóth László Miskolcon végezte középfokú tanulmányainak teljes egészét,¹⁷ majd utóbb a felsőfokú-akadémiai szakba tartozó teológiai stúdiumokat is hallgatót. A protestáns iskoláztatás korabeli metodikájának megfelelően természetesen a borsodi gimnáziumban is az oktatás legfontosabb feladata a klasszikus műveltség alapelemeinek átadása és a latin nyelv tökéletes elsajátíttatása volt. Ezekben a kollégiumokban a professzorok kizárólag a magasabb tudományokat, a bölcsészetet, a hittudományt, a klasszikus nyelveket és azok irodalmát okították, tehát kizárólag a felsőfokú stúdiumaikat végző hallgatókkal foglalkoztak. Az alsóbb évesek kiművelését a korábban kiemelkedően teljesítő segédtanítókra, más kifejezéssel praceptorokra, collaboratorokra bízta.¹⁸ Miskolcon egyébként 1798-ban sárospataki mintára olyan új tantervet vezettek be, amely a reál-humán órák arányának folyamatos változtatása ellenére gyakorlatilag 1819-ig érvényben volt, s így Ungvárnémeti vélhetően a pataki anyaintézmény 1796-ban jóváhagyott tanmenete szerint végezte középfokú tanulmányait. A 19. század elején kétféle segédtanító működött a miskolci gimnáziumban: a privát kategóriába tartozók korrepetálási munkákat végeztek, a klasszikus típusba soroltak pedig maguk is osztálytanítói feladatokat láttak el.¹⁹ Sajnos a tanintézményben töltött éveket igazoló tanulói anyakönyvek és osztályozási táblázatok nem lelhetőek fel, ugyanis a Kollégium korai iratanyagai az egyházi iskolák államosítását követően Sárospatakra kerültek, ahol az anyagok vélhetően elpusztultak.²⁰ Miskolcon a későbbi poéta kitűnt tanulótársai közül, ugyanis Kovács

¹⁶ Utal erre többek között BENDA Kálmán, *A Kollégium története 1703-tól 1849-ig = A Sárospataki Református Kollégium: Tanulmányok alapításának 450. évfordulójára*, szerk. a Tiszáninneni Református Egyházkerület elnöksége, Bp., 1981, 104.

¹⁷ RÁKÓCZY, *i. m.*, 5: „Elemi tanulmányainak befejezése után szülői Miskolcra küldték anyai nagatyjájához, hogy az ottani ref. gymnasiumban folytassa tanulmányait. Itt végezte be középiskolai tanulmányait és a filozófiai tanfolyamot jó közepes eredménnyel.”

¹⁸ A protestáns iskolakollégiumokban érvényesülő „tanítva tanítás” szisztémáját magas szinten ismerteti: BAIKÓ, *i. m.*, 31.

¹⁹ ZSUPÁN László, BÁNDI Géza, *Iskolánk története = A 400 éves miskolci Földes Ferenc Gimnázium emlékkönyve 1560–1960*, szerk. ZSUPÁN László, BÁNDI Géza, Miskolc, 1960, 20. A segédtanítókra vonatkozó kötelezettségekről a korabeli fegyelmi szabályzatból is közölnek részleteket: *uo.*, 21.

²⁰ A BAZ Megyei Levéltárban a Református Kollégium legkorábbi iratanyagai az 1817/1818-as tanévből lelhetőek fel: *Tabella Censuralis tam prioris, quam posterioris Semestri Anni Scholastici 1818/9.*, továbbá *Tabella Informativialis Anni Scholastici 1818/19 posterioris Semestris.* (A Református Gimnázium fondszáma: VIII–55.) A kutatásokhoz Gálné Jakó Mariann levéltáros nyújtott segítséget. Sárospatakon a vonatkozó anyakönyvek sajnos nincsenek meg, csupán néhány iskolatanácsii jegyzőkönyv maradt fenn a vonatkozó időszakból, melyekben Tóth László neve nem fordul elő. A Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Levéltárában (Sárospatak) dr. Dienes Dénes igazgató úr szíves engedélyével és György Kosztik Gábor levéltáros segítségével végezhetünk kutatásokat.

Gábor könyvében, amely az iskola történetének korai szakaszát dolgozza fel, az 1807/1808-as tanévben Tóth László conj. a praeceptorok lajstromában szerepel.²¹ Valószínűsíthetően a szerző már ekkor lelkészi pályára készült: a Miskolci Kollégiumban a teológia első két évfolyamának anyagát bizonyára végighallgatta, ugyanis kurzusait később ugyanebben a témakörben a protestáns iskoláztatás egyik fellelegvárában, Sárospatakon a harmadik tógátusi osztályban kezdte meg.

A Sárospataki Kollégium légköre és magas szintű működése – amely leginkább a kikerülő lelkészek közvetítette teológiai és műveltségi anyag átadásában mutatkozott meg – a tanintézmény falain belül és kívül is érzékelhető volt. Ez a szellem bizonyára nyomokat hagyott az ekkor már 20. évét is betöltő, versírással próbálkozó ifjú életében. Az 1800-as évek elején a Sárospataki Református Kollégium három nagyobb egységre tagolódott: az alapfokú és a gimnáziumi képzés, továbbá a tógátusok látogatta nyolc évfolyamos teológiai felsőfokú stúdiumok és a nem tógátusok négy esztendő képzését biztosító jogi akadémia szerves egységben szolgálta a protestáns nevelés korabeli szükségleteit.²² 1808-ban, Ungvárnémetinek a kollégiumba történő felvételekor a sárospataki kollégiumban már 1234 fő tanult, s közülük a főiskolai szakokra 76 világi és 273 tógátus növendék iratkozott be.²³ Az 1809-ben induló tanév kezdetén pedig a hallgatók létszáma és eloszlása – Szombathi János professzor összegyűjtött adatai szerint²⁴ – a következő képet mutatta: 1234 fő közül 285 tógátus és 949 egyéb diák vett részt az oktatásban.

A Sárospataki Református Főiskolán élénk irodalmi és tudományos élet folyt: a korszak jelentős kérdéseire, a nyelvújításhoz, a korabeli filozófia markánsabb eredményeihez, a szépirodalom legfrissebb kísérleteihez egyaránt élénk érdeklődéssel fordult a tanulóifjúság és a professzori kar. Kazinczy irodalomformáló szerepét az oktatók természetesen korán felismerték, az Ungvárnémeti tanulmányait is felölelő időszakban e tudósok közül többen levélben tartották a kapcsolatot Széphalommal. A közelben élő Kazinczy mellett és ellenében két, a véleményeiket markánsan képviselő kör formálódott:²⁵ míg Sípos Pál, Vályi Nagy Ferenc, Kézy Mózes és mások szeretettel fogadták a vizsgák alkalmával Sárospatakra látogató Mestert, addig a filozófus Rozgonyi József, a teológiát oktató Látzai Szabó József – kinek a sztoikus morálfilozófiáról közvetített tanai Ungvárnémeti 1816-ban megjelent kötetén is nyomot hagytak –, valamint a jogtudós Kövy Sándor Kazinczy ellen léptek fel.

Ungvárnémeti négy szemesztert (az 1808/1809-es és 1809/1810-es tanévek) töltött az országos hírvétele intézményben, s a tógátusi képzésre történő saját kezű beiratkozási jegyzésében (subscriptio) a következő adalékok szerepelnek:

²¹ KOVÁCS Gábor, *A Miskolczi Ev. Ref. Főgymnasium története*, kiad. az Ev. Ref. Főgymnasium, Miskolc, 1885, 138.

²² ELLEND József, *A sárospataki főiskola egy évszázaddal ezelőtt*, Századok, 1914, 697.

²³ KOSÁRY Domokos, *Az oktatásügy a haladó törekvések hullámvölgye idején 1790–1830 = A magyar nevelés története*, szerk. HORVÁTH Márton, Bp., Tankönyvkiadó, 1988, 211–255. A fent említett gondolat: 232.

²⁴ *A Sárospataki ref. Kollégiumnak rövid Historiája, Fő Pátrónusainak, Kúrátorainak, Professorainak és a' közelebbi időbeli Séniorainak Laistromával*, öszveszedte SZOMBATHI János, S. Patakon, 1827, 72.

²⁵ Minderről részletesen írnak: JÁNOSI Ferenc, *A Sárospataki Református Főiskola irodalmi élete 1800-tól 1868-ig*, Debrecen, 1941, 9, 18; RÁ CZ Lajos, *Kazinczy és a sárospataki főiskola*, Debrecen, 1931, 12–20; BAJKÓ, i. m., 44–49.

Név: Ladislaus Toth, **Polgári állás:** nemes,²⁶ **Születési hely:** Miskoltz – Borsod megye,²⁷ **Az aláírás időpontja:** 1808. szeptember 10., **A beiratkozó életkora:** 20, **Osz-tályfok:** T (togatus) 3.

A korabeli tantervek szerint a tógátusok harmadik és negyedik évfolyamán a következő tárgyakat hallgatta:

1808/1809: Theologia dogmatico-elenctica, Erkölcsi theologia, Theoretica és practica philosophiának minden része, A görög nyelv folytatása (a külső írókhoz már itt hozzáadván az új testamentumot is), Statistica;

1809/1810: Theologia dogmatico-elenctica, Theologia homiletica és pastoralis, Zsidó grammatika, A haza törvényei, Egyházi jog, Politica.²⁸

Szombathi János – aki 1782 és 1823 közt a kollégiumban tanított – a főiskola történetét részletesen feldolgozó jegyzetében a professzori karról olyan listák olvashatóak, amelyek alapján könnyen azonosítani lehet, hogy 1808 és 1810 közt kik adtak elő a főiskolai tagozaton.²⁹

Kézy Mózes: Költészet- és szónoklattan (sárospataki professzor 1808–1810 közt), majd a peregrinációból történő visszatérése után a Physica és Mathematika professzora (1813–1831);

Látzai Szabó József: Erköltsi Theologia: az erköltstan és papi tudományok (1808-tól-?);

Nyíri István: Tiszta Mathesis, Gráphis, filozófia, pszichológia (1804–1824);

Patai János: Theologia, Physica (1807–1811);

Porkoláb István: Theologia (1804–1809);

Rozgonyi József: Philosophia, Aesthetica és Görög nyelv (1797–1823);

Sípos Pál: Mathesis és Physica (1805–1810);

Szathmári F. Dániel: Dogmatica Theologia, Zsidó nyelv és Exegézis (1810–1818);

Szombathi János: Historia, Statistica, Római Literatúra (1782–1823).

Pataki tógátusi éve alatt Tóth László házi nevelőként is tevékenykedett, a környék egyik jómódú és ismert családjának két sarját, Rhédey Lászlót és Józsefet okította magánúton. Az 1810-es esztendő kiemelkedik az Ungvárnémeti-biográfíából, ugyanis az

²⁶ A diákok társadalmi hovatartozását 1777-től tüntették fel a sárospataki osztályozási táblázatokban, s a következő kategóriákat alkalmazták: nemes, papfi, tanítói, mezővárosi polgár, polgár, jobbágy. A 19. század első évtizedeiben a tanulók társadalmi eloszlása így alakult: nemes: 4% birtokos nemesség, 50–55% kisenesség, papfi: 12–15%, tanítói: 2–3%, mezővárosi polgár és polgár: 20–25%, jobbágy: 2–3 fő évfolyamonként. Az adatokat BENDA Kálmán kutatásaiból merítettük, *i. m.*, 96.

²⁷ *Protocollum Togatum subscribentium 1808.* K. e. I. l. számozatlan 48. oldal. Ungvárnémeti az intézménybe való felvételekor – mint fent látható – hibásan Miskolcot adja meg születése helyeként. Érdekes módon e következtelenséget még egyszer elköveti, ugyanis az Orvosi Kar jegyzőkönyvében nyolc félév közül hét alkalommal Kistokaj, egy bejegyzésben (harmadik szemeszter) viszont Miskolc, vagyis az anyai nagyszülők lakhelye szerepel születési helyként.

²⁸ A korabeli tantervekre vonatkozóan értékes adalékok: ELLEND, *i. m.*, 701–702. Ungvárnémeti tanulmányi eredményeire vonatkozóan a kollégium levéltárában részletes táblázatok nem találunk.

²⁹ SZOMBATHI, *i. m.*, 49; G. H. J., *Sáros-Patak hajdani Szabad-Királyi sokszor Királynéi, most Mezővárosnak Története*, Tudományos Gyűjtemény, 1818, V, 16; BAIKÓ, *i. m.*, 44–53. A tanárok és tárgyaik fenti listáját a három szövegben található adatokból szerkesztettük össze.

ifjú ismét iskolát vált, tanítványaival, a Rhédey-fiúkkal együtt elhagyja Patakot. Eperjesre, abba a protestáns kollégiumba távozik, melyet a felső-magyarországi rendek 1804-ben már kerületi főiskolává nyilvánítottak.³⁰ Ungvárnémeti Patakról történő távozásával³¹ lemond a teológiai-prédikatori pályáról, s egyre erősebb késztetést érez arra, hogy a természettudományok felé tájékozódjék. A felvidéki iskola egyébként ebben a periódusban a Pozsonyban működő akadémiai jellegű kollégium felsőfokú partikulájaként működött.³² Ungvárnémeti az eperjesi intézménybe történt átiratkozásával tulajdonképpen már későbbi orvostudományi tanulmányait készítette elő, ugyanis tudomást szerzett a felvidéki kollégiumban tevékenykedő Karlovszky Zsigmond professzor oktatói működéséről, akitől többek között a magasabb tudományok műveléséhez ekkor már minimumfeltételként előírt német nyelvet kívánta elsajátítani. Hörk Józsefnek a kollégium teljes történetét feldolgozó monográfiájából – amely többek között a rektorokról és a professzori karról fellelhető ismereteket az intézmény működésének kezdetétől közli – az 1810-es évek elejére vonatkozóan a következő adatok érdemelnek figyelmet: ebben a periódusban Mayer András vezette az iskolát, akinek a napóleoni háborút követő devalváció miatt súlyos problémákkal kellett szembenéznie. Kiemelkedik az oktatói karból Benka Ádám, aki a felsőfokú hallgatóknak bölcsészetet és történettudományt adott elő.³³

Ungvárnémeti Eperjesen az akadémia bölcsészeti egységébe járt, ahol tanulmányait a beiratkozási jegyzék szerint 1811 októberében kezdte meg, s az iskolai anyakönyvben református vallásúként, miskolci születési adattal, árvaként, valamint Sárospatakról átiratkozott hallgatóként szerepel.³⁴ Az akadémiai tagozaton a poéta az 1806-ban megújított tanterv szerint az első évfolyamon a következő stúdiumokat hallgatta: Latin és német nyelvi gyakorlatok, Aesthetica Eschenburg szerint, Tiszta mathesis, Logika, Metaphysika, Tapasztalati lélektan, Észjogot Kant szerint. A harmadik és negyedik szemeszterben pedig a következő szaktárgyakat adták elő a hallgatóknak: Az összes tudományok enciklopédiája, Egyetemes földrajz, Az európai nevezetesebb államok története, Hazai

³⁰ KOSÁRY, *i. m.*, 231.

³¹ A váltás talán meglepő, mert Benda Kálmán a Sárospataki Kollégium osztályozási táblázatainak és tanulói anyakönyveinek az áttanulmányozását követően arra a következtetésre jutott, hogy a diákok fluktuációja nagyon kicsi: „Aki Patakon kezdte a tanulmányait, az általában itt is fejezte be, nem ment át közben más Kollégiumba”. BENDA, *i. m.*, 98.

³² Az 1777–1848 közötti időszakra vonatkozóan a magyarországi és az erdélyi kollégiumokhoz tartozó fontosabb partikuláris iskolák térképe BAJKÓ Mátyás könyvében található meg: *i. m.*, 32.

³³ HÖRK József, *Az Eperjesi ev. Ker. collegium története*, Kassa, 1869, 342, 372; *Az Eperjesi egyházkerületi, ág. h. evangélikus Collegium multjának és jelen állapotjának vázlatos rajza*, összeáll. VANDRÁK András collegiumi tanár, a jubileum alkalmából kinyomtatni rendelt az iskolai gyűlés, Eperjes, 1867; GÖMÖRY János, *Az eperjesi ev. Kollégium rövid története (1531–1931)*, a Kollégium négyszázados évfordulója alkalmából írta és kiad. GÖMÖRY János, Prešov, 1933; BAJKÓ, *i. m.*, 160–168.

³⁴ Lásd a *Matriculae Universae Juventutis Ill[ustrissimi] Collegii District[us] Evang[elicae] Aug[ustanae] Confessionis] Eperiensis] Sub Lectoratu Andreae Mayer inchoatae et continuatae. Particula prima Ab Anno 1803–1813*. A számozatlan tanulói anyakönyvben Ladislaus Toth a 734-es szám alatt szerepel. Az anyakönyv Eperjesen, az Állami Kerületi Levéltárban (Štátny Oblastný Archív, Prešov) tekinthető meg. Az adatok összegyűjtésében nyújtott segítségéért köszönet illeti M. Bodnárovát, a Levéltár igazgatóját.

történet és annak statisztikája, Magyar nyelv, Természettudományok.³⁵ Ungvárnémeti az egyes tantárgyakból szerzett érdemjegyei az eperjesi levéltárban fennmaradt osztályozási táblázatokban ugyancsak fellelhetők.³⁶ Ugyanezekben az esztendőkből két további fontos esemény tűnik ki a szerzői életrajzból: egyrészt Karlovics hatására elmélyül a görög nyelv tanulmányozásában, s e klasszikus stúdiumai hatására eredeti, főleg Pindaros és Anakreón költészetétől ihletett görög nyelvű-formájú darabokat készít. Másrészt pedig Eperjesen különösen mély benyomást tett rá a város orvosa, Krieger Sámuel, akinek személyes példája a gyógyító pálya iránti vágyát még inkább erősítette. A doktor a kollégium medicina iránt érdeklődő ifjainak önszorgalomból tachyboëthológiát adott elő, s tevékenysége díjazásáról rendszeresen lemondott.³⁷ Ungvárnémeti költeményeket is szerkeszt a Krieger család tagjairól: az 1816-os kötet *Ódák és epigrammák* fejezetében *Krieger Josepha Kis-aszszonyhoz* címmel egy vers szerepel, az MTA Kézirattárában egy az eperjesi leányhoz szóló német nyelvű epigramma található, melyet a következő szöveggel vezet be: „Még egy epigrammátska, mellyet írtam Eperjesről le jöttömkör a' Krieger Josepha Kis Aszszony Handbuchjába. Meg vagyon pedig már ez is magyarul.”³⁸ A bilingvis könyvben pedig az apához, *Kriegerhez* címmel ugyancsak egy epigramma olvasható:

Czél't tévesztve futék egykor; a' pálya dicső volt;
Csak hogy bér nélkül. Tégedet illet azért
Repkényem, ha ugyan repkényt érdelek azóta,
Hogy hajdan gyávát engemet útba hozál.³⁹

Az Ungvárnémeti munkásságáról készült Rákóczy-monográfia és a szerző munkásságát rövidebb terjedelemben feldolgozó lexikon-szócikkek, ismertetések általában az eperjesi évekhez kötik Kazinczy Ferenc és Tóth László ismeretségének létrejöttét.⁴⁰

³⁵ HÖRK, i. m., 395–396.

³⁶ Lásd *Matricula... Ab Anno 1803–1813*.

³⁷ HÖRK, i. m., 146.

³⁸ „Wenn die Liebe Freundschaft wäre” kezdettel, autográf kézirat: MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4-r. 30. számú iratcsomó: *Magyar és görög versek Ungvárnémeti Tóth Lászlótól*.

³⁹ UNGVÁR-NÉMETI TÓTH László *Versei*, Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1816, 27 (a továbbiakban: *Versei*); UNGVÁRNÉMETI TÓTH László *Görög versei, Magyar tolmácsolattal*, Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1818, 59 (a továbbiakban: *Görög versei*).

⁴⁰ Például TOLDY Ferenc, *Ungvárnémeti Tóth László* = T. F. *Összegejtött munkái: A magyar költők élete*, II, Pest, Ráth Mór, 1871, IV, 88–90; RÁKÓCZY, i. m., 6; Pallas Nagy Lexikona: *Az összes ismeretek enciklopédiája*, Bp., 1897, XVI, 292; SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, Bp., Hornyánszky Mór, 1914, XIV, 418; *Magyar irodalmi lexikon*, szerk. VÁNYI Ferenc FÓRIS Miklós és TÓTH András közreműködésével, Bp., [1926], II, 812; HEGEDÜS Géza, *Ungvárnémeti Tóth László (1788–1820)* = H. G., *A magyar irodalom arcképcsarnoka*, Bp., Móra Kiadó, 1976, 112; SZÁLLÁSI Árpád, *Egy különös medikus-költő Kazinczy köréből*, OrvHetiújság, 1978/8, 480–481; Pintér Jenő már jóval kisebb pontatlanságot követ el, mikor is a következőket állítja: „Tóth László még mint sárospataki togátus diák ismerkedett meg Kazinczy Ferencel. (1814.)” PINTÉR Jenő, *A magyar irodalom történetének kézikönyve: A legrégebbi időktől Vörösmarty fellépéséig*, Bp., 1921, I, 372.

Mindez azonban filológiai adatok segítségével cáfolhatónak látszik:⁴¹ kapcsolatuk kezdete bizonyosan 1814 késő teléhez–kora tavaszához köthető, ugyanis a folyó év márciusában Tóth László meglepő módon ismét Patakon tartózkodott⁴² – amit az előző lábjegyzetben említett kutatók közül szinte mindenki figyelmen kívül hagyott –, s onnan postázta leveleit Széphalomra. Lényegesnek látszik a Kazinczy–Ungvárnémeti levelezésnek egy olyan, egy évvel későbbi momentuma, melyben 1815. március 15-én az ifjú poéta barátságuk egy esztendő fennállását ünnepli.⁴³ Emellett a Patakhöz köthető ismeretség teóriáját az is erősítheti, hogy míg Kazinczy a vizsgák, ünnepek alkalmával, továbbá gyermekei tanulmányi eredményének követése végett gyakorta, vagy éppen ottani tudós barátaihoz szomszédos birtokáról egy-egy szemeszterben többször is átjárt az intézménybe, addig a levelezésben semmi nyoma nem látható annak, hogy az eperjesi kollégiumban ekkoriban megfordult volna. 1814 februárjának utolsó napjaiban egyébként a Mester Helmecczynek részletes leírást adott egy Kézy Mózesnél eltöltött ebédéről – mikor is a neves professzortól megtudta, hogy ellenfelei, Látzai, Rozgonyi és Kövy folyamatosan a *Mondolat* felett mulatnak⁴⁴ –, s könnyen elképzelhető, hogy Kazinczy ekkor hallott első alkalommal az ifjúról, bár mindez írásos adalékokkal nem bizonyítható. Sárospatakra történő visszaköltözésekor valószínűleg már érlelődött Tóth Lászlóban a pályaváltás gondolata,⁴⁵ ugyanis Pestre történő felköltözése előtt a Református Kollégiumban engedélyt kért rá – miként arról keserűen számolt be Kazinczynak –, hogy szabad hallgatóként fizika és mathézis órákra járhasson, de a későbbi orvosi tanulmányaihoz szükséges stúdiumok tanulására sajnos nem kapott engedélyt.⁴⁶

A Kazinczy-anyagok áttanulmányozását követően jól látható, hogy Ungvárnémeti számára kiemelt fontosságú lehetett a Mesterrel folytatott levelezése: barátságuk elmélyülésének, szorosabbá válásának folyamata jól kiolvasható a levelek megszólításainak és záróformuláinak egyre intimebbé, melegebbé váló alakzataiból. Ungvárnémeti korai,

⁴¹ Utal erre Tóth Sándor Attila is, aki Rákóczy Géza könyvének megjelenése után több mint száz évvel, nemrégiben publikálta igen értékes tanulmányokat tartalmazó Ungvárnémeti-monográfiáját. Tóth Sándor Attila könyvének nagyobbik részében Ungvárnémeti három kötetének struktúráját írja le, részletesen kitér a poéta elméleti tájékozódására, az életrajzról pedig rövid összefoglalót ad. TÓTH SÁNDOR ATTILA, „Az istenülés dicsősége”: *Ungvárnémeti Tóth László költői portréja*, Szeged, Gradus ad Parnassum, 2001. A Kazinczy-levelezés átolvasása után nem látja igazolhatónak Kazinczy és Tóth László eperjesi megismerkedésének tényét: *uo.*, 20.

⁴² *KazLev.* XI, 265–268, 304–306.

⁴³ *KazLev.* XI, 457.

⁴⁴ *KazLev.* XI, 251.

⁴⁵ Minderre vonatkozóan rendkívül érdekes adaléknak látszik az 1816-os kötet *Tiszválasztás* című költeménye, ugyanis az MTA Kézirattárában megtalálható az ódának egy korábbi változata, mely 12 sorral hosszabb, mint a később megjelent szöveg, s a címe a következő: *Óda: A' Tiszvet választás.* A korábbi változathoz éppen a „Ha még Papatka vólnék” kezdetű sorokat törli utóbb. MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4-r. 30. számú iratcsomó: *Magyar és görög versek Ungvárnémeti Tóth Lászlótól.* A poéta pályamódosítása (majd a későbbiekben a katolizálása) összefüggésben állhat a rózsakereszt és a szabadkőműves eszmerendszerek tanulmányozásával, bár az életrajz feltárása során erre vonatkozóan sajnos konkrét adatok nem kerültek elő. Erre az összefüggésre Nagy Imre figyelmeztetett, neki tartozom köszönettel.

⁴⁶ *KazLev.* XI, 266. A kérvény a Tiszáninnen Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Levéltárában nem található meg.

még 1814-ben postára adott írásában magázódik, a „Közhasznú polgárt, tudós Magyar, jó ízlésű Tudóst, nemes szívű Barátot”⁴⁷ üdvözlő levelében, hogy aztán 1816 februárjától kezdve⁴⁸ a tegezés közvetlenebb hangján szólítsa meg példaképét. Tóth László részletesen beszámol arról, hogy Kazinczy Marmontel-fordítása és Révai nyelvészeti munkái nagymértékben megváltoztatták szemléletét, felkeltették érdeklődését az anyanyelvi irodalom iránt. Tudható, hogy Kazinczy – mind az utókor, mind kései leszármazottjai miatt – igen szorgalmazta, hogy baráti körének minden jelesebb tagja készíttessen magáról arcképet. Ennek ellenére sem maradt fenn, s talán nem is készült soha portré Ungvárnémeti Tóth Lászlóról. Testi adottságaira vonatkozóan egyetlen Kazinczy-levéltárban található értékelhető adalék: a Mester Sárközy István kérdésére adott válaszában rezümé-szerűen informál Ungvárnémetiről, s többek között beteges testére is utal.⁴⁹ Weöres Sándor *Psychéjében* a hitelesítés érdekében olyan fikcionális leírást ad a „Ficzko-poéta” külsejéről, amelyet vélhetően a Kazinczy-levelezésből kiolvasható adatok inspiráltak: a 20. századi szerző képzeletében a versszerző hajlott hátú, hosszú nyakú-lábú, az alakja csúfolódásra készítettő, ragyás-rút az arca, szennyes és elhanyagolt a ruhája.⁵⁰

A 19. század elején a bölcsészkar a gimnázium befejező és egyben a tudományegyetem előkészítő tagozataként funkcionált.⁵¹ Az Orvosi Karra történő felvételt megelőzően a jelöltek a következő bizonyítványokkal kellett rendelkeznie: négy grammatikai osztály, 2 esztendő humán stúdium, majd ezt követően valamely liceumban–akadémián a négy félév bölcsészetet kiegészítéssel vagy első osztályzattal kellett elvégezni.⁵² Ungvárnémeti Tóth László 1814-ben, 26 esztendő korában, református vallásúként és árvaként iratkozott be a Pesti Universitas Orvosi Karára,⁵³ melyet abban a időszakban öt esztendő alatt lehetett befejezni. A szemeszter ekkoriban szeptember 1-jén kezdődött az egyetemeken, de az ifjú egy hónappal később, októberben kezdte meg stúdiumait, ugyanis egy hónapon keresztül Pándon időzött.⁵⁴ A korabeli osztályozási táblázatok szerint vizsgáit nyolc szemeszteren keresztül tartó tanulmányai során végig kiváló eredménnyel tette le.⁵⁵

⁴⁷ *KazLev.* XI, 258.

⁴⁸ *KazLev.* XIII, 501.

⁴⁹ *KazLev.* XIV, 467.

⁵⁰ WEÖRES Sándor, *Psyché: Egy hajdani költő versei*, Bp., Szépirodalmi, 1972, 127.

⁵¹ Utal erre CSAHIN Károly, *Pest-Buda irodalmi élete 1780–1830*, Bp., 1934, II, 55.

⁵² GYÖRY Tibor, *Az Orvostudományi Kar története*, Bp., 1936, 242.

⁵³ A Kar történetére vonatkozóan a következő szakmunkákat forgattuk haszonnal: TERHES Benjámín, *Rövid Értékelés a Pesti Orvosi Karról*, TGy, 1821, X, 68–86; [NÁDUDVARI] GYÖRY Tibor, *Az Orvostudományi Kar története*, Bp., 1936; *Emlékkönyv a Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem orvosi karának múltjáról és jelenéről: Magyarország ezredéves fennállásának ünneplése alkalmából*, írta és szerk. HÖGYES Endre, Bp., 1896.

⁵⁴ *KazLev.* XII, 458.

⁵⁵ *Protocollum Classificationis Medicorum, Chirurgorum, et Pharmaceutarum ab Anno 1814/1815 Annum 1817/1818*. Az Ungvárnémeti által látogatott intézmények közül a legpontosabb, mindenre kiterjedő anyakönyvek az Orvostudományi Kar utódintézményében találhatóak. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltárában Molnár László szíves segítségével találtunk rá az életrajz vonatkozó adataira.

1. SZEM. 1814/15. ŐSZ	Különös termé- szetrajz (eminens 1, a továbbiakban: e) Az oktató neve: ⁵⁶ Reisinger János	Anatómia (1. Clas- sis, a továbbiak- ban: c) Oktató neve: Stáhly Ignác	Kémia (c) Oktató neve: Schuster János	
2. SZEM. 1814/15. TAVASZ	Anatómia (e) Oktató neve: Stáhly Ignác	Különös termé- szetrajz (e) Oktató neve: Reisinger János	Kémia (c) Oktató neve: Schuster János	Növénytan (e) Oktató neve: Schuster János
SZEM. 1815/16. ŐSZ	Élettan (e) Oktató neve: Lenhossék Mihály	Felsőbb bonctan (e) Oktató neve: Stáhly Ignác	Sebészeti műtét-, eszköz- és köttan (c) Oktató neve: Veleczky János és Eckstein Ferenc	Elméleti sze- mészet (e) Oktató neve: Veleczky János
SZEM. 1815/16. TAVASZ	Élettan (e) Oktató neve: Lenhossék Mihály	Felsőbb bonctan (e 2) Oktató neve: Stáhly Ignác	Szülészet (e) Oktató neve: Stáhly Ignác	
SZEM. 1816/17. ŐSZ	Kórtan (c) Oktató neve: Stipits Ferdinánd	Gyógyszertan (c) Oktató neve: Schuster János	Gyakorlati sebé- szet (e 3) Oktató neve: Veleczky János és Eckstein Ferenc	
SZEM. 1816/17. TAVASZ	Belgyógyászat (c) Oktató neve: Bene Ferenc	Orvosi gyakorlat (c) Oktató neve: Bene Ferenc	Gyakorlati sebé- szet (e) Oktató neve: Veleczky János és Eckstein Ferenc	
SZEM. 1817/18. ŐSZ	Belgyógyászat gyakorlat (c) Oktató neve: Polyánkay Ignác	Sebészet gyakor- lat (e 2) Oktató neve: Veleczky János és Eckstein Ferenc	Szülészeti gya- korlat (e) Oktató neve: Stáhly Ignác	
SZEM. 1817/18. TAVASZ	Belgyógyászat gyakorlat (e) Oktató neve: Polyánkay Ignác	Sebészet gyakor- lat (c) Oktató neve: Veleczky János és Eckstein Ferenc	Szemészeti gya- korlat (következő félévben abszol- válja) Oktató neve: Fabini Tófor	Állatorvostan (c) Oktató neve: Tolnay Sándor

⁵⁶ A Pesti Universitas Orvosi Karán a vonatkozó időszakban oktató professzorok nevét HÓGYES Endre fentebb megadott könyvének táblázataiból (*Az Orvosi Kar rendszeresített tanszékeinek előadói című fejezet*) gyűjtöttük ki: *i. m.*, 67–71, 96–97; valamint felhasználtuk TERHES Benjámín korabeli tanulmányát: *i. m.*, 71–73.

A pesti tartózkodás időszaka súlyos nélkülözésekkel telt, így kiemelkedően fontosnak látszik az 1817/18-as tanév tavaszi féléve, ugyanis a kar hallgatói közül egyedüli ösztöndíjasként a király anyagi támogatásával végezhetett tanulmányait.⁵⁷

Ungvárnémeti Kazinczy Ferencsel a Pesten töltött esztendő alatt folyamatosan és intenzíven tartotta a kapcsolatot, s éppen ezért életrajzának ebből a periódusából rendkívül sok adalék áll a kutatók rendelkezésére. A levelezésükből kiolvasható, hogy medicinai tanulmányai kezdetén, a könnyebb megélhetés végett (kosztért és szállásért) ismét házi-tanítói státust vállalt, Szilassy József ügyvéd legkisebb fiát nevelte.⁵⁸ Könnyen elképzelhető – bár írásos bizonyítékok erre vonatkozóan sajnos nem állnak rendelkezésre –, hogy Rhédey Gedeonné ajánlotta be a fiatal egyetemistát az állásba, ugyanis Szilassy József felesége Rhédey-lány volt.⁵⁹ Munkáját nagyjából fél esztendőn át végezte, majd a tanulásra fordítandó nagyobb időszükségletre, ellátásának mostoha körülményeire és a „velem nem gondolás”-ra hivatkozva elhagyta a Szilassy-házat,⁶⁰ új szállásán pedig a Szemerével anyai ágon rokon szabolcsi földbirtokossal, Békény Jánossal osztozkodott,⁶¹ utóbb, néhány esztendővel később Cseresnyés Sándor barátjával, Veszprém megye későbbi tiszti főorvosával az „Új Világ utzában 591dik szám alatt” lakott együtt. Tóth László 1814-től személyes hangú, panaszokkal teli beszámolókat küldött Széphalomra, melyekben tanulási nehézségeiről számol be: súlyos tudományokkal ismerkedik, sokat kell memorizálnia,⁶² teljesen lekötik stúdiumai.⁶³ A Pesten töltött esztendők során Kazinczy kisebb szívességekre is megkérte barátját: szövegkiadási ügyeit intézteti a fiatal egyetemistával, arcképeit küldeti el vele, továbbá gyakorta segítségét kéri a nehezen hozzáférhető könyvek beszerzésében.

Ungvárnémeti az akkor már igazi központként számon tartott Pesten intenzíven bekapcsolódott az irodalmi életbe, s amennyire ideje engedte, társasági eseményekre is eljárt. 1815 tavaszán Szemere és Horvát István barátságával dicsekedhet, a következő esztendőben már Szentmiklóssyval is rendszeresen összejár, később pedig Kölcseyvel is megismerkedik.⁶⁴ Ismertségét az is jelzi, hogy a Kultsár István szerkesztette Hazai és Külföldi Tudósítások című lapnál, amely ekkoriban harmadvirágzását⁶⁵ élte, Ungvárnémeti Tóth László pesti orvostudományi tanulmányai ideje alatt segédszerkesztői feladatokat látott el.⁶⁶ Állása lehetővé tette számára, hogy költeményei mellett közéleti nyelvtudományi, esztétikai tanulmányait és kritikáit a folyóirat mellékletében, a Hasznos

⁵⁷ Erre vonatkozóan lásd ugyancsak: *Protocollum*.

⁵⁸ *KazLev.* XII, 458.

⁵⁹ Erre az összefüggésre RÁKÓCZY Géza is utal, *i. m.*, 12.

⁶⁰ *KazLev.* XIII, 226.

⁶¹ Minderről Szemere Pál informálja Kazinczy Ferencet: *KazLev.* XIV, 25.

⁶² *KazLev.* XII, 458.

⁶³ *KazLev.* XIII, 225.

⁶⁴ *KazLev.* XII, 458; XIII, 501; XV, 144.

⁶⁵ Utal erre CSAHIIHEN, *i. m.*, 71.

⁶⁶ „Kultsár fiatal írókat tartott maga mellett segédszerkesztőként, így 1806–1807-ben Légrády Imrét, utóbb Ungvárnémeti Tóth Lászlót s rövid ideig Kölcseyt is.” WALDAPFEL József, *Ötven év Pest és Buda irodalmi életéből 1780–1830*, Bp., 1935, 169.

Mulatságokban és egy másik kiemelkedően fontos orgánumban, a Tudományos Gyűjteményben.

Egyébként maga Kultsár beszéli rá, hogy katolizáljon, ugyanis napi megélhetéséhez és tanulmányai folytatásához barátja szerint így elnyerheti a római katolikus egyház támogatását. 1816 őszének végén–telének elején Ungvárnémeti eleget tesz Kultsár kérésének, mikor is ősei vallását elhagyva a katolikus hitre tér át. A katolizálás okairól és az ünnepélyes ceremónia lefolyásáról részletes tájékoztatást ad Kazinczynak: cselekedetének magyarázataként Winckelmannra és Rousseau-ra hivatkozik, akik ugyancsak pápistává lettek.⁶⁷ Tudósít arról, hogy Fejér György professzor magyarázta el neki a katolikus tanítások alapvető összefüggéseit, keresztelkedése 1816. október 16-án egy kis budai kápolnában történt, s a keresztelő vizet és az első szentséget Báró Fischer István egri érsek kezéből vette.⁶⁸ Az 1816-os esztendő még egy szempontból kiemelkedően fontosnak látszik a poéta életében, ugyanis Mayerfy Ferenc hathatós mecénási segítségével kijön első kötete Trattneréknél a sajtó alól.⁶⁹ A könyv sajnos csak igen szűk körben vált ismertté, az értő olvasók azonban dicsérő hangon szóltak Ungvárnémeti teljesítményéről.

Tóth László életében az 1818-as év is bővelkedett eseményekben: 30 esztendő s lett, megjelent Trattnernél második könyve, a görög–magyar bilingvis kötet, melynek visszhangtalan fogadtatása bizonyára meglehetősen megviselte. Nem elhanyagolható biográfiai adat, hogy ugyanekkor barátjával, Cseresnyés Sándorral Bécsbe telepedett át.⁷⁰ Végzős hallgatóként az ottani Tudományegyetem orvosi karán az 1818/19-es tanév első félévétől kezdve folytatja stúdiumait, s a beiratkozási bejegyzés – amelyben a szokásos személyi adatok, a fakultás és az évfolyam is szerepel – ma is fellelhető:

Tóth Ladislaus

nat. d. 17 Febr. 1788 in Kis-Tokaj

Med. 5. anni⁷¹

Az esetleges későbbi hazai praktizálása szempontjából e váltás nem érintette volna kedvezőtlenül, ugyanis II. József egy korábbi rendelete értelmében diplomájával Bécsben, Pesten vagy akár a német örökös tartományokban is vállalhatott volna munkát.⁷² A császári városban hamar szert tett ismeretségekre is: Márton Józseffel és Igaz Sámuellel barátkozott össze, akikkel innentől kezdve együtt töltötte a vásár- és ünnepnapokat.⁷³

1820 júniusában nagy öröm érte a szigorló orvost, ugyanis a fokozat elnyeréséhez szükséges 600 forintot otthoni segítői eljuttatták a bécsi universitas dékánjához: Fischer

⁶⁷ *KazLev.* XIV, 435, 75.

⁶⁸ *KazLev.* XV, 75; az érsekhez utóbb egy verset is ír: UNGVÁRNÉMETI TÓTH László, *Sonett: Báró Fischer István Egri Érsek Ő Exceljához*, *HaszMul.* 1818/IV/2, 89.

⁶⁹ UNGVÁR-NÉMETI TÓTH László *Versei*, Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1816.

⁷⁰ Tervéről Kazinczyt már korábban is értesítette, költözését Szt. Mihály havának végére tervezte: *KazLev.* XVI, 151.

⁷¹ A bejegyzésben eredeti vallásaként a református szerepel, de katolikusként tartják számon. Archiv der Universität Wien, Univ. Hauptmatrikel, Mikrofilm M 11, továbbá Univ. Archiv Wien Med. 9 Nr. 5 1752–1821. A levéltári kutatásokban nyújtott segítségéért köszönet illeti Lössl Ágnest és Jankovits Lászlót.

⁷² Erre vonatkozóan GYÖRY, *i. m.*, 327.

⁷³ *KazLev.* XVI, 295.

István egri érsek és Gróf Széchenyi Ferenc fele-fele arányban járultak hozzá ösztöndíjukkal tanulmányai befejezéséhez,⁷⁴ s ezzel stúdiumai befejezése elől az utolsó akadály is elhárult. Az abszolutórium megszerzése után már csupán magának a doktori fokozatnak az elnyerése következett, melyet akkoriban meglehetősen nehéz előfeltételekhez kötöttek az intézményben: a két, saját kezűleg írt körtörténet beadását követően a szigorlatok következtek, majd a nyomtatott formájú disszertációt a jelölt szétosztotta a kar oktatóinak, s a procedúra befejezéseként – melyen Ungvárnémeti halála miatt már nem vehetett részt – egy négytagú bizottság előtt kellett a dolgozatban kifejtett téziseket megvédeni.⁷⁵ A természettudós-poéta közvetlenül halála előtt, nevezetesen 1820. augusztus 18-án⁷⁶ esett át a doktori védést megelőző, két egységből álló, teljes tantárgy-csoportokat felölelő szigorlat első felén, amely során anatómiából, az ásványok-plánták-állatok tanából, a betegségek közönséges esmeretéből és a természeti dolgokról való tudományokból számolt be részletesen. A Szigorlati Bizottság tagja Michael von Lenhossék, Johann Ritter von Scherer, Franz von Jacquin, Carl von Hartmann és Michael Maner volt, akiknek saját kezű aláírása szerepel az oklevélen. Ungvárnémeti doktori disszertációját is elkészítette a Tudományegyetemen, s a tudományos írásmű elkészítésének fázisairól több alkalommal beszámolt Széphalomra: „...késleltet a' Dissertatióm (Anthropologia Medicát dolgozom), mellyre nagyon sokat kell olvasnom, 's sokat combinálnom.”⁷⁷

A medikus Ungvárnémeti stúdiumai végén – Kazinczy hathatós segítségével – nagy vállalkozásba kezdett, ugyanis nemesi származását hitelesen, papírokkal kívánta bizonyítani.⁷⁸ Minderre két dolog is sarkallhatta: egyrészt Terhes Sámuel pamfletjeiben többször is gúnyosan ironizált⁷⁹ Ungvárnémeti bizonytalan származása felett, másrészt pedig orvosi diplomáján nemesi nevét akarta szerepeltetni. A Kazinczy-levelezésből összegyűjthető utalások szerint egyszerre több vonalon is megindították a nemességi levél beszerzésének ügyét: Kazinczy felvette a kapcsolatot Berczeli Tóth Gáborral,⁸⁰ Ungvárnémeti első unokatestvérével, kinek apja már korábban hozzájutott ezekhez az igazolásokhoz. Kazinczy az Ung vármegyei hivatalokat is felkereste,⁸¹ hogy Ungvárnémeti nagyapjának, a korábban Helmeceen élő Tóth Sámuelnek előkelő származását dokumentáló anyagait megjelje, Tóth László pedig Fischer István érsek titoknokán keresztül próbált meg keresztleveléhez hozzáférni.⁸² Kazinczy segítségével a Tóth család nemességé-

⁷⁴ *KazLev.* XVII, 177.

⁷⁵ A doktori eljárás pontos menetére vonatkozóan a következő szakmunkákban találhatunk információkat: HÖGYES, *i. m.*, 17; TERHES, *i. m.*, 75–78; [NÁDUDVARI] GYÓRY, *i. m.*

⁷⁶ Archiv der Universität Wien, Rigorosumprotokolle Med. 16. 52., Bécs.

⁷⁷ *KazLev.* XVII, 20.

⁷⁸ A nemesi bizonyosságlevél beszerzésének ügyéről értően és részletesen ír DÖMÖTÖR Sándor, *Helytörténeti adatok a nyíri dámákról és poétáikról*, Szabolcs-Szatmári Szemle, 1973. augusztus, 74–76.

⁷⁹ TERHES Sámuel, *Tükröcske egy fizkő-poéta számára* (Pest, 1816); T. S., *R'i mocén tártive vagy újra amalgámazott üvegtáblácska* (Pest, 1819).

⁸⁰ A levél sajnos elveszett, így csupán Tóth Gábor viszontválaszából olvasható ki Kazinczy kérése: *KazLev.* XVI, 550.

⁸¹ Ungvárnémeti válaszaiból rekonstruálhatók Kazinczy közlései: *KazLev.* XVII, 17, 83.

⁸² *KazLev.* XVII, 128.

nek igazolása végett még olyan tanúkat is megpróbáltak megkeresni, akik ismeretségben álltak a nagyapával.⁸³ A nemességi kérelem iratai *Acta ad Processum Nobilitatem Ladislai Tóth spectantia* címmel az MTA Könyvtárának Kézirattárában, Kazinczy Ferenc hagyatékában olvashatók el.⁸⁴

Ungvárnémeti Tóth László 32 esztendőskorában, 1820. augusztus 31-én⁸⁵ hunyt el, s halálának körülményei tulajdonképpen máig tisztázatlanok. Barátai eltérő álláspontokat vallottak: egyesek szerint súlyos kólikával járó, kiszáradásos kolera vitte el, mások azonban rögtön önmérgezésre gyanakodtak. A Hazai 's Külföldi Tudósítások nekrológja Ungvárnémeti elhunytára vonatkozóan az előbbi változatot képviseli: „Bétsbe, September 2-ikán, az Epesár kiöntésének (Cholera morbus) nyavajájában, meghalt egynéhány óráig való szenvedések után, Tudós Ungvár Németi Tóth László Úr”,⁸⁶ s ugyanerre az álláspontra helyezkedett az Orvosi Kar pathologia professzora, Dr. Hartmann is, aki a poétát utolsóként vizsgálta meg.⁸⁷ A medikushallgató azonban ekkoriban – a disszertáció folyamatos írása mellett – második szigorlatára készült, melyen kémiából („A' Természet titkai esmeretéből – Chémia”) is felelnie kellett volna, s a kísérletes gyakorlati vizsga előkészítéseként otthon komoly vegyi anyagokkal dolgozott, így egy elkeseredett pillanatában könnyen hozzájuthatott a halálos veszélyt jelentő mérgekhez. Igaz Sámuel tudósításából kiolvasható, hogy este hat óra körül a betegség már annyira elhatalmasodott a költőn, hogy keze és lába egészen kihűlt, majd félórán belül a halál be is állt. Még papért sem tudtak idejében küldeni, így gyónás és az utolsó szentség felvétele nélkül távozott az ifjú poéta az élők közül.⁸⁸ Temetéséről és sírhelyéről nem találtam információt: Rákóczy Géza szerint Cseresnyés barátja kísérte ki a temetőbe koporsóját,⁸⁹ ennek azonban elmentmond a Kazinczy-levelezés azon passzusa, amely szerint Cseresnyés ekkoriban már hónapok óta Somogyban tartózkodott.⁹⁰

⁸³ *KazLev.* XVII, 128.

⁸⁴ MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4-r. 30. számú iratcsomó: *Acta ad Processum Nobilitatem Ladislai Tóth spectantia*. Az aktában nyolc fontosabb irat található: a költő nagyatyjának, Tóth Sámuelnek nemességét bizonyító kivonat; Tóth Sámuel gyermekeinek származásáról szóló hit. oklevélmásolat; Tóth Sámuel gyermekeiről szóló hit. tanúvallomások; ugyanarról szóló hit. vallomások (Öreg Tóth Ferencz, Berza István és Lenárth János K. Helmecezi lakosok vallomása); Tóth Sámuel fiának, Istvánnak nemességét bizonyító kivonat; Tóth Sámuel fiának, Sámuelnek származását igazoló bizonyítvány; Tóth János fiáról, Jánosról szóló hit. anyakönyvi kivonat; Tóth János fiáról, Lászlóról szóló nem hit. anyakönyvi kivonat.

⁸⁵ Igaz Sámuel értesíti erről Kazinczyt: *KazLev.* XVII, 236.

⁸⁶ *Nekrológ*, *HazKülfTud*, 1820/II/35, 269–270.

⁸⁷ *KazLev.* XVII, 237.

⁸⁸ *KazLev.* XVII, 237.

⁸⁹ RÁKÓCZY, *i. m.*, 22.

⁹⁰ *KazLev.* XVII, 237.